

Sprachen Nordeuropas
und des Baltikums

Luento 5. KARJALAN KIELEN VOIMAANNUTTAMINEN JA KANSALAISAKTIVISMI

KARJALAN KIELI SUOMESSA

29.9.2015 – 2.10.2015, Itä-Suomen yliopisto

Anneli Sarhimaa, Johannes Gutenberg Universität Mainz (sarhimaa@uni-mainz.de)

Sodan jälkeen vuosikymmenten ajan ainoa julkinen ympäristö karjalan kielen puhumiseen olivat ortodoksisten seurakuntien tiistaikerhot ja pitäjäseurat

- Karjalan Liiton Karjalainen kulttuurikeskus Helsingissä, Bomban talo Nurmeksessa samoin kuin erityisesti suojärveläisten pitäjäseurat tekivät 1970-luvulta asti karjalaista kulttuuria (laajassa merkityksessään, ks. luento 2) tunnetuksi.
- Karjalan Liitto kuitenkin pyrki rajoittamaan karjalan kielen käyttöä seuratoiminnassa, koska ”jäsenyhdistyksiin kuuluu myös karjalaa taitamattomia jäseniä”.
- Myös pitäjäseuroissa karjalan puhuminen väheni jatkuvasti:
  - esim. vuonna 1947 perustetussa Helsingin Suojärveläisten tapaamisissa puhuttiin karjalaa 1980-luvulle saakka ja ”jäsenet pitivät yllä kielitaitoaan suakkunoida da starinoida kertomalla”.

Nykyisin perinnejärjestöt tukevat karjalan säilymistä ja kehittymistä eri tavoin...

- Karjalan Sivistysseura, Karjalan Liitto ja useat pitäjäseurat jakavat tietoa karjalan kielestä ja järjestävät kielikursseja.
- Karjalan kieltä aiemmin vastustaneella Karjalan Liitolla on tietopalvelu, joka välittää erilaisia karjalan kieltä koskevia tietoja ja materiaaleja.
- Seuroilla on erilaisia ”kielitapaamisia”, esim. Helsingin Suojärveläisten Seurassa toimii ryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti karjalankielisiin tarinailtoihin 8–12 jäsenen voimin, ja seura perusti kesällä 2014 vuosikokouksessa kielityöryhmän, jonka tarkoituksena on tutkia ja elvyttää eteläkarjalaa puhuneen kieliyhteisön (Suojärvi, Suistamo, Korpiselkä, Impilahti ja Ilomantsi) murteita Suomessa.
- Karjalaisen identiteetin löytämisessä ja kielen elvyttämisen aloittamisessa tärkeä rooli on vuodesta 1993 ollut myös Ortodoksisukujen tutkijapiiri ry:llä.

... uusia toimintamuotoja syntyy entisten rinnalle, mm.

- Internetryhmät (ks. luento 3)
- Suojärven ja lähialueen suvut vanhan rajan molemmin puolin:
  - Reijo Savolan perustama ja ylläpitämä suljettu Facebook-ryhmä
  - ”Pagizendua Suojärven da lähil olijoin randazien rodn'akundatutkimukses, end'izis elo- aijois da mis tahto muus mi mieleh juohtuu.”
  - 2 948 jäsentä (21.9.2015; kymmeniä uusia jäseniä päivittäin)

Sukupuuhan liittyminen:

- 1. Rekisteröidy Genin ilmaisversioon (Geni Basic) käyttäjäksi geni.com:ssa*
- 2. Lisää samalla vanhempasi ja isovanhempasi*
- 3. Ilmoitus: geni-suojarvi@googlegroups.com*
- 4. Sen jälkeen tarvitaan vielä toimenpiteitä, jotta pääset isoon puuhumme*

... ja karjala on alkanut saada jalansijaa Suomen ortodoksisen kirkon piirissä

- Ortodoksisen kirkon suhde ja suhtautuminen karjalan kieleen on autonomian ajalta aivan viime vuosikymmeniin asti ilmentänyt eri tavoin suomenkielisen ja luterilaisen valtayhteiskunnan kulloisiakin poliittisia tuulia ja vallitsevia asenteita.
- Sodan jälkeisinä vuosikymmeninä erityisesti ortodoksinaisten hengellisyys- ja hyväntekeväisyystoimintaan liittyvät tiistaiseurat tarjosivat karjalankielisille kielellisen ja kulttuurisen kodin.
- Monissa ortodoksisissa seurakunnissa karjalan kielen käyttämistä jumalanpalvelusten yhteydessä tai seurakunnan tilaisuuksissa vastustettiin jyrkästi: ”*kirkko ei ole mikään karjalakerho*”.
- Nykyisin ortodoksis seurakunnissa eri puolilla Suomea toimii karjalan kielen kerhoja ja seurakunnat järjestävät karjalan kielen kursseja.
- Karjalan kielen käyttöä vastustetaan joissakin seurakunnissa edelleen, erityisen voimakkaasti sen ottamista yhdeksi kirkollisten toimitusten kielistä
- Karjalankielisten ortodoksien oikeus omakieliseen uskonnon harjoittamiseen alkoi hiljalleen toteutua vasta Suomen Raamatunkäännösintituutin vuonna 1991 alkaneen sukukansahankkeen myötä -> raamatun ja muiden uskonnollisten tekstien käännöksiä livvin-, vienalais- ja tverinkarjalaismurteille

- Arkkipiispa Leon rooli entistä myönteisemmän asenteen kehittymisessä kirkon piirissä on ollut huomattava:

Ortodoksinen uskonto on sikäli tärkeä että et si- se- sehän oli semmonen pelastus- paikkana vähä näillä evakoilla et sa- saatto puhua karjalaa siellä tiistaikerhoissa sun muissa niin ku nyt on monis tutkimuksissa todettu. Nykysin ortodoksiuskonnon merkitys on myös tärkeä koska arkkipiispa on ollu myös karjalan kielen seuran puheenjohtaja ni monet ihmiset-, semmosetkin ortodoksit jotkei aikasemmin karjalan kieltä tai kulttuuria harrastaneet tai piitanneet ni he ajattelee et kyllä täs täytyy olla jotaki kun arkkipiispakin on siinä mukana.

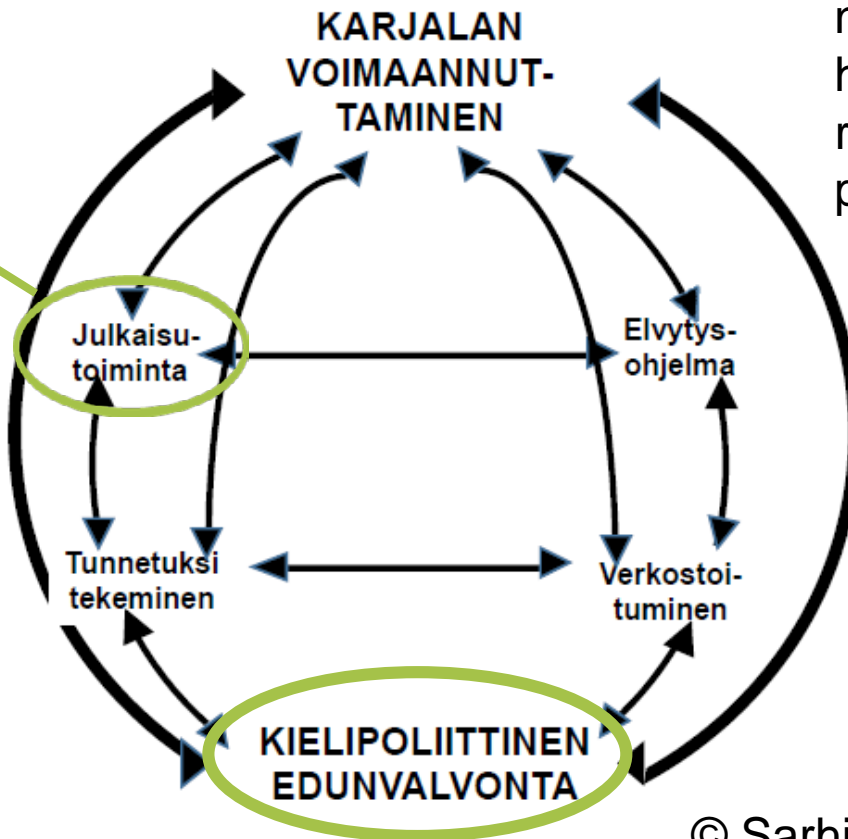
(FI-KRL-FGA-08m_2.)

Karjalan Kielen Seura (perustettu 1995 Joensuussa)

- Suomen karjalankielisten virallinen edunvalvontajärjestö
- aloitti uuden ajan Suomen karjalankielisten karjalaisten historiassa: kielellisten oikeuksien ajaminen ja karjalan kielen voimaannuttaminen nykyaikaisin keinoin nykyajan vaatimuksia vastaavaksi käyttökieleksi.
- perustamisasiakirjansa mukaisesti ajaa kaikkien karjalankielisten kielellisiä oikeuksia murteeseen katsomatta
- edistää kiinnostusta karjalan kielen tutkimusta ja käyttöä kohtaan
- tukee sellaista tutkimus- ja julkaisutoimintaa, jonka tavoitteena on voimaannuttaa ja kehittää karjalan kieltä Suomessa
- tukee karjalan säilymistä myös Venäjällä
- on kasvanut nykyaikaisesta kieliyhdistyksestä vahvaksi kielipoliittiseksi toimijaksi: kielipoliittisia saavutuksia mm. 2009 asetusmuutos ja sen kielipoliittiset seuraukset (ks. luento 4), karjalan lisääminen lehdistöasetukseen 2012, 2015 alkaneet YLEn karjalankieliset uutiset ym. ym.

Viimeisten 15 vuoden aikana kymmeniä kirjoja (tarinoita, lastenkirjoja, runoja, karjalan oppimateriaaleja, ml. IT opas karjalaksi)

Tiedon levittäminen yhteisön jäsenten keskuudessa (Karjal Žurnualu, YLEn uutiset), päättäjille ja suomalaisessa yhteiskunnassa kaiken kaikkiaan

Elvytysohjelman valmistelu yhteistyössä eri alojen asiantuntijoiden kanssa; neuvottelut eduskunnan ja hallituksen kanssa ohjelman rahoituksesta parhaillaan käynnissä.

Kansallinen ja kansainvälinen verkostoituminen: Suomen muut kielivähemmistöt (FiBLuL); eurooppalaiset kielivähemmistöt (ELEN); revitalisaatio- ja monikielisyystutkijat, ym.

© Sarhimaa, tulossa

Kuvio 1. Karjalan Kielen Seuran kielipoliittisen toiminnan osa-alueet

- Toiminta-alueet limittyvät toisiinsa monin tavoin.
- Tässä luennossa keskitymme kielipoliittiseen edunvalvontaan ja julkaisutoimintaan.

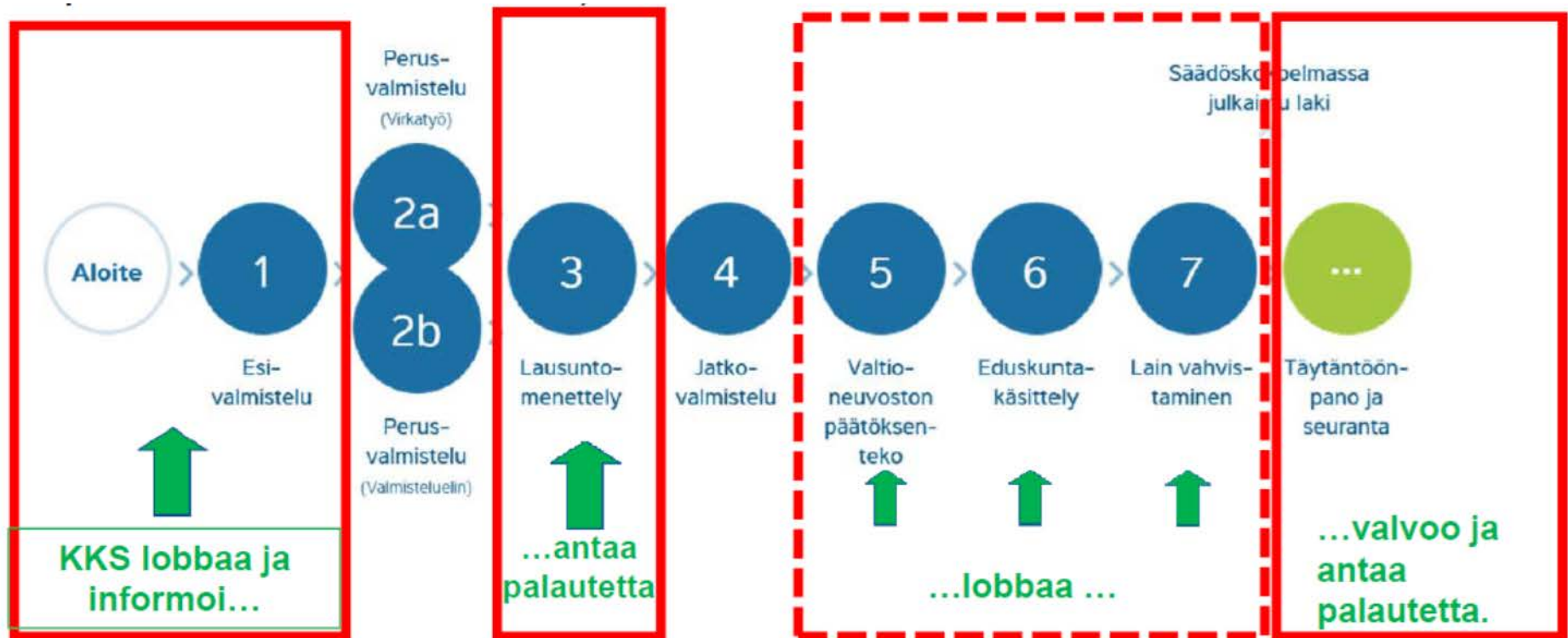
Kielipoliittinen edunvalvonta

- on kielen yhteiskunnalliseen asemaan ja käyttöalaan vaikuttamista sekä harjoitetun kielipolitiikan seuraamista ja siihen reagoimista.

Kansainvälisellä tasolla seuranta ja reagointi tarkoittaa

- tietojen kokoamista Suomen Euroopan neuvostolle antamia selvityksiä varten
- Suomen antamien selvitysten kommentointia
- 2007 Karjalan Kielen Seura teki aloitteen Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnalle erittäin uhanalaisten kielten suojelu- ja elvytystoimenpiteiden tehostamiseksi.
- Aloite johti uhanalaisia kieliä koskevaan kansainväliseen raporttiin (Kumcuoğlu 2010), jonka Euroopan neuvoston yleiskokouksen pysyvä komitea hyväksyi marraskuussa 2011.

- Kansallisella tasolla Karjalan Kielen Seuralla on virallisena kielipoliittisena edunvalvontajärjestönä monta mahdollisuutta yrittää vaikuttaa ja reagoida Suomen kielipoliittiseen päätöksentekoon ja virallisen kielipolitiikan toimeenpanoon (pohjakuvio lähteestä <http://lainvalmistelu.finlex.fi>, ruudut ja KKS rooli lisätty):

- Karjalan Kielen Seura on vuosien mittaan reagoanut kielipolitiikan kansallisiin perusteisiin tekemällä oikeusministeriölle ja perustuslakivaliokunnalle esityksiä perustuslain uudistamiseksi ja kielilainsäädännön korjaamiseksi niiltä osin, kuin lainsäädäntö selvästi syrjii karjalaa, mm. esittämällä ...

– **opetus- ja kulttuuriministeriölle**

- tavallista pienempien ryhmäkokojen sallimista karjalan kielen kouluopetuksessa
- lisäpisteiden antamista koululaisille karjalan ja muiden uhanalaisten kielten opiskelusta
- Karjalan historian ottamista koulujen opetussuunnitelmaan ja uusiin oppikirjoihin
- karjalan kielitutkinnon kehittämistä
- karjalan saamista ylioppilastutkintoaineeksi

- ensin kielilautakunnan perustamista Kotimaisten kielten keskuksen ja keskuksen luovuttua karjalan tutkimuksesta Itä-Suomen yliopiston yhteyteen.
- Karjalan kielen opetuksen järjestämisestä seura on neuvotellut opetusministeriön lisäksi muun muassa Pohjois-Karjalan lääninhallituksen, maakuntaliiton, kuntayhtymän ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa.
- **opetus- ja kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveysministeriölle**
  - karjalan kielipesien perustamista
  - karjalankielisten palvelujen organisoimista karjalankielisille vanhuksille ministeriöiden tuella.
- **liikenne- ja viestintäministeriölle** karjalankielisten tienviittojen ja kylttien pystyttämistä kotiseutualueelle.
- Seura puuttuu asioihin silloin, kun luvatus uudistukset eivät toteudukaan: esim. vuonna 2014 se reagoi siihen, että oikeusministeriö jätti eurovaalitiedotteista karjalankielisen tekemättä ja siihen, että YLE ei sopimuksesta huolimatta aloittanutkaan karjalankielisiä uutisia.

- Karjalan Kielen Seuran kannanotot Suomen virallisen kielipolitiikan toimeenpanoon ovat johtaneet muun muassa siihen, että
  - karjalan kieli otettiin kuuden vuoden väynnön jälkeen mukaan valtioneuvoston kielikertomukseen
  - ja karjalankielinen yhteisö pääsee asiakirjan kommentoinnin kautta ilmaisemaan mielipiteensä Suomessa harjoitettavan kielipolitiikan onnistuneisuudesta karjalan suhteen.
- Yksi painava syy karjalan kielen ottamiselle kielikertomukseen oli peruskirjan (Charter) edellyttämä kielipolitiikan vaikuttavuuden seuranta.

Valtioneuvoston kielikertomus eduskunnalle:

- annetaan joka 4. vuosi, kerran jokaisen kuusivuotisen lainsäädännöllisen kauden aikana.
- on kieliain neuvottelukunnan valmistelema ja perustuslakivaliokunnan tarkistama kertomuksen kielilain soveltamisesta.
- selvittää suomen ja ruotsin, saamen, romanikielen ja suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen tilannetta:
  - kielellisten oikeuksien tunteminen ja niistä tiedottaminen
  - kielellisten oikeuksien toteutuminen viranomaisten kanssa asioitaessa, sosiaali- ja terveyspalveluissa ja päivähoitossa, kielipesien toiminnassa, tiedonsaannissa ja kulttuuritoiminnassa sekä opetuksessa ja tutkimuksessa.
- Kielikertomuksessa voidaan kielilain 37. pykälän nojalla käsitellä myös muiden Suomessa käytettyjen kielten tilannetta.

- Ensimmäiset kielikertomukset 2004 ja 2009:
  - 2004: karjalaa ei mainita lainkaan
  - 2009: karjalaa ei ole listattu Suomessa käytettyjen muiden kielten joukkoon, mutta siihen viitataan yhdessä lauseessa:
    - ”Osa muista kielistä, kuten saamen kieltä, romanikieltä, viittomakieltä, tataaria ja jiddiä sekä itärajan kummallakin puolella puhuttua venäjää ja karjalan kieltä, on puhuttu Suomessa jo kauan” (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2009: 11).
  - 2010: perustuslakivaliokunta päätti Karjalan Kielen Seuran vaatimuksesta lisätä karjalan kielen kieliraportissa seurattavien kielten joukkoon.
  - Vuonna 2013 annetussa kolmannessa kielikertomuksessa karjalan kielen tilannetta esitellään luvussa 9.4; luvun otsikko on ”Eräiden muiden kieliryhmien näkemyksiä kielioloistaan” ja siinä käsitellään venäjää, viroa, jiddiä ja lopuksi karjalaa.

- 2013 kielikertomuksessa
  - esittely karjalan kielen tilanteesta (vajaat 2 sivua) sisältää jo paljon tietoa ja tärkeitä näkökohtia ja nostaa esiin karjalankielisten aktiivisuuden kielensä käytön lisäämiseksi ja kielen kehittämiseksi.
  - Ongelmista mainitaan kuitenkin suoraan vain yksi: karjalan kielen taitoisen päiväkotihenkilökunnan puute.
  - Karjalan Kielen Seuran näkemyksiä esittelevästä jaksosta voi rivien välistä lukea, mitkä muut asiat ovat seuran mielestä erityisen ongelmallisia karjalan tulevaisuuden turvaamisen kannalta:
    - karjalan kieltä ja kulttuuria ei käsitellä kouluopetuksessa, oppikirjoissa eikä mediassa,
    - karjalan kielen opettajien, kielipesien henkilöstön ja kulttuurikerhojen kouluttamista ei ole järjestetty
    - karjalan kielen opetusta ole riittävästi millään kouluasteella eikä läheskään kaikilla keskeisillä paikkakunnilla kansanopistoissa ja muissa aikuiskoulutuslaitoksissakaan.
- Suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta kaikkein arimpaan kysymykseen eli kotoperäisen karjalan kielen syrjäytymiseen keskeisessä lainsäädännössä kielikertomus ei viittaa.

Kielivähemmistöjä virallisesti edustavat kansalaisjärjestöt osallistuvat myös kansainvälisten sopimusten toteuttamisen valvontaan:

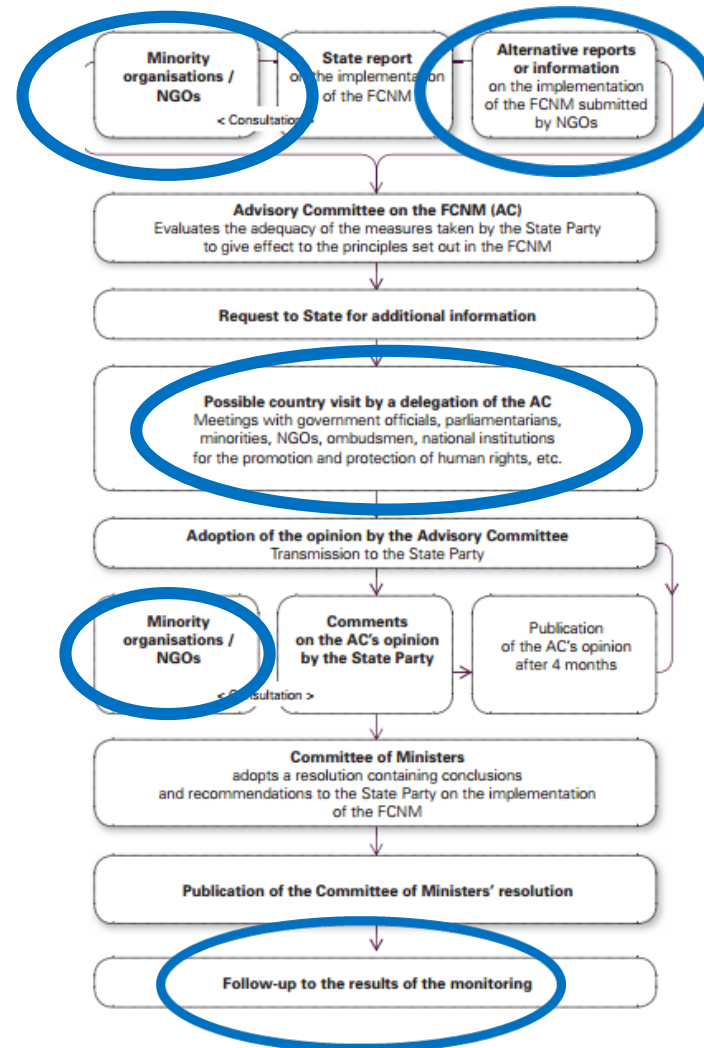
Kuvion lähde:

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/6_Resources/PDF_brochure_en.pdf

...mutta kuten seuraavista dioista ilmenee, se, mitä virallisiin raportteihin päätyy, riippuu pitkälti raportoinnista vastaavista virkamiehistä ja heidän politiikassa toimivista esimiehistään.

HOW IS STATE COMPLIANCE WITH THE CONVENTION MONITORED?

Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM)
SUPERVISORY MECHANISM

- Vähemmistöjä koskevan puiteyleissopimuksen (Framework Convention) arviointi tapahtuu viiden vuoden ja vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen perusirjan (Charter) kolmen vuoden välein

Suomen raportointi karjalankielisen vähemmistön tilanteesta on niukkaa:

- Suomi on jättänyt neljännen puiteyleissopimuksen soveltamista koskevan raporttinsa tammikuussa 2015; asiantuntijakomission vierailu tapahtuu lokakuussa 2015.
- 3. raportissa (2013) karjalaa käsitellään 1,5 sivun verran
  - Vain yksi ongelma mainitaan, nimittäin karjalankielisten lastentarhanopettajien puuttuminen.
  - raportti ignoroii täydellisesti pitkän listan muita akuutteja ongelmia karjalan voimaannuttamisen tiellä
  - ... samoin kuin Suomen valtion virallisen kielipolitiikan kannalta räikeimmän epäkohdan, nimittäin sen, että Suomessa kotoperäistä karjalankielistä vähemmistöä ei mainita kansallisessa lainsäädännössä lainkaan.

Myös Suomen raportointi karjalan kielen tilasta ja tilanteesta on puutteellista

- Suomen 4. raportti vähemmistökieliä koskevan peruskirjan soveltamisesta (2012):
  - 92-sivuisessa raportissa käsitellään yksityiskohtaisesti sitä, miten peruskirjaa on raportointikauden aikana sovellettu Suomen alueellisiksi kieliksi tai vähemmistökieliksi määrittelemien ruotsin kielen ja saamen kielten tilanteen parantamiseksi.
  - Karjalaa käsitellään luvussa 4 yhtenä ei-alueellisista kielistä romanin, venäjän, tataarin, jiddišin ja viittomakielen ohella.
  - Karjalan kieltä koskeva selvitys on ei-alueellisten kielten selvityksistä pisin.
  - Vajaan sivun mittainen teksti keskittyy asetusmuutoksen historian kiteyttämiseen, ja lopuksi todetaan, että ”karjalan kieleen sovelletaan eurooppalaista alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskevaa peruskirjaa siltä osin kuin Suomi on sen ratifioinut” (Suomen neljäs raportti 2010).

Suomen 4. raporttia koskevassa kannanotossaan (ECRML 2012 1) Euroopan neuvoston **asiantuntijakomitea**

- kehuu Suomea karjalan kielen tunnustamisesta ei-alueelliseksi vähemmistökieleksi ja kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tunnustamisprosessiin on liittynyt intensiivistä yhteistyötä viranomaisten ja karjalankielisten edustajien välillä.
- kehuu suomalaisia päättäjiä ”karjalan kieleen liittyvien toimintojen” tukemisesta ja mainitsee, että karjalankielisten edustajat (Karjalan Kielen Seura) ovat raportoineet rahallisen tuen olevan liian vähäistä.
- kannustaa viranomaisia ”jatkamaan kyseisiä, erityisesti rahoitusta koskevia pyrkimyksiä” (ECRML 2012 1: 10).
- ei arvostele Suomen toimia eikä anna Suomelle konkreettisia suosituksia karjalan kielen tilanteen parantamiseksi, vaan
  - ainoastaan toteaa, että Suomen yleisradio YLE ei ole aloittanut viikoittaisten karjalankielisten ohjelmien lähettämistä, vaikka ”asiantuntijakomiteaa on informoitu kolmannella monitorointikierroksella siitä, että yhtiö suostuu lähettämään yhden tunnin viikossa karjalankielistä ohjelmaa sen jälkeen kun kielen status on selkeytetty, mikä nyt on tapahtunut” (ECRML 2012 1: 12).

... ja että ”aikaisemmassa arviointiraportissa asiantuntijakomitea kannusti viranomaisia kehittämään yhteistyössä puhujien kanssa strategian, jolla edistettäisiin karjalan kielen opetusta” (ECRML 2012 1: 13).

- Ruotsia ja saamea koskevissa kommentteissaan asiantuntijakomitea sen sijaan nostaa selkeästi esiin tiettyjä ongelmia, kuten vaikeudet ruotsin kielen käyttämisessä oikeuskäsittelyissä tai terveydenhuoltopalveluissa ja sen, että huomattava määrä äidinkielenopetukseen oikeutetuista lapsista asuu Saamenmaan ulkopuolella.
- Huolimatta karjalankielisten lukuisista polttavista ongelmista ja siitä, että Karjalan Kielen Seura oli ne omassa selvityksessään selkeästi myös tuonut esiin, asiantuntijakomitean karjalan kieltä koskeva yhteenveto on pintapuolinen ja yleisluonteinen:

”Mitä tulee karjalan kieleen, asiantuntijakomitea toivottaa tervetulleeksi karjalan kielen virallisen tunnustamisen ja artiklan 7 kohdissa 1–4 listattujen periaatteiden laajentamisen koskemaan karjalan kieltä Suomen ei-alueellisena kielenä. Viranomaiset takaavat rahallista ja muuta tukea kielen kehittämiseen. Tulevaisuudessa kielen asemaa erityisesti koulutuksessa on pyrittävä vahvistamaan.” (ECRML 2012 1: 51.)
- **Suomen on ratkaisevasti tehostettava ja parannettava raportointiaan karjalan kielen tilanteesta.**
- http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/StatesParties/Outline3yearly_en.pdf

Karjalan Kielen Seura voimaannuttaa karjalaa oppikirjoja ja opetusmateriaaleja tuottamalla ja julkaisemalla

- Karjalan kielen aikuisopetus alkoi Kuopion seudulla 1950-luvulla, laajeni 1970-luvun loppupuolelta alkaen erityisesti kansalaisopistoihin ja 1990-luvulta alkaen seurojen harrastusryhmiin eri puolilla maata.
- Karjalan oppikirjoja ja muita oppimateriaaleja alkoi ilmestyä Venäjän Karjalassa 1990-luvulla (ks. tarkemmin Heini Karjalainen ym. 2013).
- Suomessa ei ennen aivan viime vuosia ole ollut olemassa oppikirjoja tai muita valmiita oppimateriaaleja, vaan opettajat valmistivat vuosikymmenen ajan omat kurssimateriaalinsa itse.
- ei ole selvitetty, missä määrin opettajat ovat Suomessa hyödyntäneet Venäjän karjalaisille 1990-luvulta alkaen tehtyjä oppimateriaaleja, (apukielenä on useimmiten venäjä)
- samojen oppimateriaalien käyttö eri maissa ei ole yksinkertaista: erilaiset oppikirjakulttuurit ja tavat opettaa ja oppia

Suomessa julkaissut oppikirjat

- 2007 Ljudmila Markianova & Aaro Mensonen: *Opastummmo karjalakse – Lugemistu aiguzile* ('Opiskelemme karjalaa – Lukemista aikuisille') + Harjoituskogomus – Opettajan kirja; äänikirja Sanni Tikan ja Aaro Mensosen lukemana
- 2008 Aaro Mensonen: *Taratammo karjalakse – puhumme karjalakse* (2008) (kaksikielinen karjalais-suomalainen opetusvihkonen)
- 2011 Raija Pyöli: *Livvinkarjalan kielioppi* (kattaa kaikki kielen rakennekuvauksen tasot äänneopista lauseoppiin sekä luo katsauksen sananmuodostukseen; suomenkielinen, tarkoitettu myös kielentutkimuksen apuneuvoksi)
- 2012 Raija Pyöli: *Livvinkarjalan harjoituskirja*
- 2013 Pekka Zaikov: *Vienankarjalan kielioppi* (Karjalan Sivistysseuran kustantama ja julkaisema)
- 2015 *Opastummo lugemah da pagizemah karjalakse*: Natalia Giloevan karjalan kielen opetukseen Suomessa sopivaksi muokkaama käännös Leena Kushtshenkon ja Teija Mertaniemen suomi toisena kielenä -oppikirjasta Eka suomi.

- 2008 Jukka-Pekka Wuorikosken kirjoittama Luovan kirjoittamisen opas Ljudmila Markianovan livvinmurteisena käännöksenä Kirjuta Kaunehesti Karjalakse – Luojan kirjuttamisen alguopastai
- 2009 Martti Penttonen: Tiedotehniekku (karjalankielinen tietotekniikan oppikirja)
- 2009 Pertti Lampi & Martti Penttonen: Kiännä luojen – Luo kiändäjen, Luojan kiändämizen teorii da praktiekku ('Käännä luovasti – Luo kääntäen. Luovan kääntämisen teoria ja käytäntö', opas suomesta karjalaksi kääntämiseen)

Lasten alkuopetukseen Suomessa soveltuvia oppimateriaaleja

- 2012 Maria Kähäri: lastenkirja Milan perheen päivä ('Miilan perheen päivä') on samalla sekä oppikirja että kodin sanaston sanakirja; tarkoitettu käytettäväksi karjalan kielikerhoissa ja pesissä, esikoulussa, peruskoulussa, ja lasten kotiopetuksessa, sopii sanakirjaosansa takia käytettäväksi myös aikuisopetukseen
- 2014 Maria Kähäri: alaluokkien harjoituskirja Harjoituskniigaine eziškolah da algukluassoih näh on kehitetty verkko-opetukseen soveltuvaksi edellä lueteltujen opetusmuotojen lisäksi. Harjoituskirjan ohkeen on tulossa vastauskirja tehtävien tarkistamista varten.
- Maria Kähäri 2011: Ostandukižakartit ('Ostospelikortit'): kortteja, joissa on jokin ruoka-aine ja sen nimi karjalaksi sekä kortti, jossa on ostoslista.
- Maria Kähäri 2011: Fed'a-kartit: kuvakortti ja kuvan tapahtumia kuvaileva tekstikortti: esim. kuvaa sadetakkiin pukeutuneesta Fedjasta vastaa tekstikortti "Šuorivuoin keldazeh vihmutakkih, ku en vihmas kastus." ('Pukeuduoin keltaiseen sadetakkiin, jotta en kastuisi sateessa'); lapset ensin oppivat ymmärtämään tekstikorttien sisällön ja sitä kautta askel askelelta omaksuvat myös koko joukon karjalankielisiä sanoja.

Suomessa julkaistut sanakirjat

- 1947 Pekka Pohjanvalo: Salmin murteen sanakirja (SKS)
- 1968–2005: kuusiosainen Karjalan kielen sanakirja; perustuu noin sadan vuoden aikana (1870-luvulta 1970-luvulle) koottuun aineistoon ja kattaa jokseenkin kaikki Venäjällä ja Suomessa puhutut karjalan murteet.
- 1995 Kosti Pamilo: Abun'iekka: suomesta karjalaksi (suomi ja karjalan kielen etelämurteet, Karjalan Sivistysseura)
- 2000 Kosti Pamilo: Uuzi abun'iekka, lyhyt karjalais-suomalainen sanasto (kuten edellä)
- 2000 Juha-Lassi Tast: Omua tšomua: karjalan kielen sanakniigu anuksen karjalan murdehen libo livvin kielen mugah.
- 2006 Martti Penttonen: Karjal–Suomi-Sanakniigu (ensimmäinen kaksisuuntainen, jokapäiväiseen käyttöön tarkoitettu karjala–suomi–karjala-sanakirja)
- 2008 Ljudmila Markianova & Raija Pyöli: Sanakirja suomi–karjala (livvinmurteiset vastineet yli 20 000:lle suomen sanalle)

- 2010 Martti Penttonen & Tatjana Kuznetsova: Kuvasanakniigaine; ensimmäinen karjalan kielen kuvasanakirja; 500 hakusanaa tutustuttavat livviksi eläinten, kasvien, ruumiinosien, vaatekappaleiden ja ruokien nimityksiin sekä kodin, koulun ja arkielämän tapoihin
- 2011 Jelena Filippova & Sanna-Riikka Knuutila: Käytännön karjalaa, sanastoa arkipäivän tilanteisiin; kolmikielinen suomi–livvi–venäjä-taskusanakirja

Suomessa julkaistut elektroniset oppimateriaalit

- Martti Penttonen: Opastajat.net
  - oppimateriaaleja ja oppimisen ja opettamisen tukimateriaaleja
  - yksityiskohtaiset ohjeet verkkomateriaalien työstämiseen ja digitalisoimiseen
  - tarjoaa kaikille sähköisten oppimateriaalien teosta kiinnostuneille mahdollisuuden julkaista ja jakaa niitä.

Opastajat.net

- Natalia Giloevan ja Svetlana Rudakovan livvin alkeiskurssin verkkoversio teksteineen ja kielioppi-, lukemis- ja kuunteluharjoituksineen
- Ljudmila Markianovan Karjalan kieliopin digitalisoitu versio interaktiivisine harjoituksineen
- Martti Penttosen oman kuvasanakirjan verkkoversio ja siihen liittyvä interaktiivinen sanapeli Riputandupačas eli hirsipuu
- Maria Kähärin ja useiden venäjänkarjalaisten tekijöiden laatimia oppitunteja harjoituksineen
- Martti Penttosen tietotekniikan oppikirjan verkkoversio.
- Linkki Luvekkua karjalakse: karjalankielisiä kirjoituksia perinnekulttuurista ja erilaisista yhteiskunnallisista aiheista: ihmisoikeuksista, Eurooppalaisesta vähemmistökielten peruskirjasta, presidentin-, eduskunta- ja kunnallisvaaleista ja Karjalan tasavallan kielilaeista.
- opetusvideoita Martti Penttosen karjalaksi pitämistä lyhyistä luennoista; aiheet vaihtelevat fysiikasta tietoturvaan ja populaatiogenetiikasta tähtitieteeseen ja karjalaisten ruokien valmistukseen; videoihin liittyvät pdf-muotoiset opetusmonisteet ovat käytettävissä kunkin videon alapuolelta löytyvän linkin kautta.

- Opastajat.netiin sisältyy myös mahdollisuus opetella laulamaan karjalaksi kansanlauluja: sanat löytyvät verkkosivulta, ja säveltä voi yrittää opetella tekstiin linkitettyä yhteislaulua kuuntelemalla.
- Käännöksiä suomalaisista iskelmäsanoinuksista (esimerkiksi Juha Watt Vainion Elostu ja erotikkua ja Zinaida Dubininan venäjystä kääntämiä ja karjalaiskontekstiin sopiviksi muokkaamia ikivihreitä)
- Joitakin Maria Kähärin esikoulukirjaan sisältyviä sanaristikoita löytyy Opastajat.netistä, mutta varsinaisia verkko-oppimismateriaaleja lapsille ei toistaiseksi ole kehitelty.
  - Karjalan Kielen Seura on helmikuussa 2015 päättänyt käynnistää tietokoneella pelattavan lukutaitoa harjoittavan Ekapelin käännättämisen karjalaksi. Pelin on kehittänyt neuropsykologian asiantuntijoista koostuva työryhmä Heikki Lyytisen johdolla.

Kieliaktivismia on myös yksittäisten ihmisten kielipoliittiset valinnat omassa arkielämässään, esim.

- karjalan käyttäminen perheen, suvun ja ystävien kanssa
- (tietoinen) päätös lisätä karjalan käyttämistä perheessä, suvun ja ystävien kesken
- saatavilla olevien karjalankielisten kielituotteiden kuluttaminen
- (tietoinen) päätös hyödyntää saatavilla olevia karjalankielisiä kielituotteita mahdollisimman paljon
- karjalan kieltä ja kielituotteita koskevan tiedon levittäminen kieliyhteisön sisällä ja ulkopuolella kaikissa mahdollisissa tilanteissa
- yhteisön muiden jäsenten rohkaiseminen karjalan käyttämisen ja opiskelemisen suhteen
- karjalan kielen, sen käytön ja kehittymisen edistämisen nivominen omiin erityistaitoihin ja harrastuksiin

Karjalan voimaannuttamiseen tähtäävää toimintaa, jossa KKS tekee yhteistyötä kuntien kanssa ja joissa „ruohonjuuritason“ kieliaktivistien panos on keskeinen:

Lapsille/ lapsiperheille suunnattu toiminta

- kielipesä Nurmeksessa (2009-2013) , kielikerho suunnitteilla Joensuussa
- taloudellista ja järjestelytukea karjalankielisille muskareille Valtimolla (Linduzet, 2012 alkaen) ja Helsingissä (2012; toimi vajaan vuoden ajan)
- Karjalan kielinen iltapäiväkerho koululaisille Varkaudessa Könönpellon koulussa 2014 alkaen

